Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor
Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret
Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links
Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

Udgivet af Foreningen til Bevarelse af danske Slægtsgaarde

Skibssætningen ved Lejre.

Et af vort Lands mest monumentale Mindesmærker fra Vikingetiden. Med sine nogle og tredive bevarede Sten virker Skibssætningen i vore Dage imponerende, og man faar et Begreb om, hvor kolossalt det tog sig ud i 1758, da 160 vejrbidte Sten stod opstillet i tre Skibssætninger. I Baggrunden ses Ledreborg Allé. — I tidligere Dage kaldtes Skibssætningen ogsaa Tingstenene. Denne Betegnelse er ukorrekt og bør ikke benyttes.

SLÆGTSGAARDEN

Udkommer hveranden Maaned

Redigeret af *Jørgen Petersen.*

Foreningen til Bevarelse af danske Slægtsgaarde.

Kontor: Købmagergade 67-69, København K.
Kontoret aabent hver Dag fra Kl. 10-13. Tlf. Central 12738.

Alle Breve til Foreningen sendes til Kontoret,
Artikler til Bladet til Redaktøren.
Andet samt private Forespørgsler til Formanden.
Forespørgsler ang. Undersøgelser af enhver Art
bedes rettet til Slægtsgaards-Arkivet.

„Slægtsgaards-Arkivet".
Adresse: Dansk Folkemindesamling, Det kgl. Bibliothek, København K. Tlf. Central 4444
Leder: Mag. art. Hans Ellekilde og Arkivar P. K. Hofmansen, Arkivsekretær P. K. Hofmansen træffes personligt Tirsdag, Onsdag og Fredag fra Kl. 14-16.

Landsbestyrelsen:

Civilingeniør, Gaardejer H. M. Markersen, R., Rødby, (Formand).
Gdr. Jens Jensen, Sode pr. Hejsager (Næstformand).
Gdr. Jørgen Petersen, Thorsgaard, Gislinge.
Sognefoged, Gdr. N. Slemming, Hammelev pr. Grenaa.
Gdr. Bengt Bjergskov, Rosenlund, Fyn.
Parcl. Niels Larsen, Veddinge pr. Faarevejle.
Hofjægermester Cederfeld de Simonsen.
Propr. Chr. Lybve, Haldborg pr. Skive.
Gdr. Ths. B. Thomsen, Ulstedlund pr. Ulsted.
Gdr., Sognefoged Grøntved, Mygdal pr. Hjørring.
Gdr. Johs. Grønbeck, Gudhjem, Bornholm.

Foreningens juridiske Konsulent.

Sagfører, cand. jur. M. Hesselbjerg, Hillerød.

Kontorets Leder.

K. Nielsen.

Foreningens Revisor.

Statsaut. Revisor Kr. Foged, København.

Trykkeri: Holbæk Amts Bogtrykkeri.

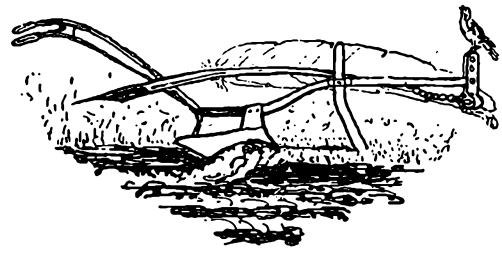

Fuglen synger og Ploven vender stadig Furen. Pennefjeren er forlængst bleven erstattet af Staalets Pen og moderne Maskiner, men Duplikering *er* billigere end Bogtryk, og det er hos

Revisor L. Jensen-Nybjerg,
Vesterbro 6 B, Nykøbing Sj., Tlf. 203.

Forsendelse pr. Post . Betaling pr. Postkonto

Det nye Hoved

Det første man ser, naar man faar dette Nummer af Bladet i Hænde, er, at vi har faaet et andet Hoved paa Forsiden.

Der har gennem nogen Tid været Røster fremme om, at det gamle Hoved var for „tørt". Det har nu ført til, at et af vore meget interesserede passive Medlemmer, den kendte Hjemstavnsforsker J. P. Petersen, Faarevejle, har skænket Bladet dette nye Hoved, som i højere Grad end det gamle straks fortæller, hvad det er for et Blad, man har for sig. Redaktionen haaber, at denne Forandring vil blive hilst med Glæde og Tilfredshed.

Østifternes Land-Hypothekforening

Gyldenløvesgade 3

KØBENHAVN V

yder uopsigelige 2. Prioritetslaan i Landejendomme
og Beboelsesejendomme paa Landet i Østifterne

SLÆGTSGAARDEN

Medlemsblad for Foreningen til Bevarelse af danske Slægtsgaarde

Nr. 43 JANUAR—FEBRUAR 1949

Slægtsgaarden BORGGAARD

Fra Fæstegaard med maadelig Besætning til
Selvejendom og Kongepræmie paa Bellahøj

Odsherreds landskendte Kvægopdrætter, Slægtsgaardsejeren Peter Hansen, „Borggaard" i Nakke ved Nykøbing Sj. blev under stor Opmærksomhed hædret paa sin 60-aarige Fødselsdag, den 13. November 1948.

Blandt mange Gaver var en Slægtsgaards-ejertavle, udarbejdet paa Grundlag af foreliggende Oplysninger om Slægt og Gaard af Peter Hansens afd. Far, Jens Hansen, og suppleret af Slægtsgaardsarkivet med Udskrifter af de gl. kgl. Fæstebreve under Statens Bøndergaarde, det odsherredske Gods.

Slægtsgaardstavlen, der — med indlagte Bilag for hver enkelt Slægtsejer — er i en lys Ramme med aftageligt Glas paa begge Sider, og til hvis Forside er anvendt Slægtsgaardsforeningens Ejendomsskema, har Peter Hansen nu ophængt i Gaardens Forstuegang, hvor den vil minde de Besøgende om, at her er man Gæst i et Hjem, hvor Slægtens Fortid og dens gode Minder ikke er lagt i Gem.

Fra Far til Søn, og med dem de til Gaarden indgifte Koner, har Borggaard dog kun været i Slægtens Eje siden 1778, men af en særlig Grund, og herom senere, skal den omtales her i vort Blad, og vi begynder med den ældste Slægtsejer:

5. Peder Hermansen var fra 1767-1778 Gaardfæster i Ubberup, en By i Højby Sogn, der formenes at have ligget nær Anneberg Skov ved det saakaldte Teglværksled og de nuværende Anneberg Huse, og hvor der i 1924-25 blev oprettet nogle Statshusmandsbrug.

Hans Far hed Herman Zakariasen, og hans Farfar blev kaldt gamle Zakarias.

Byen brændte og blev ikke genopbygget. Jorderne blev lagt ind under Herregaarden Anneberggaard, som Chr. d. VII. ejede fra 1776-1801, og de fleste af Ubberup Bys Beboere blev da anvist Bopæl andre Steder. —

„Ved Fæstebrev, udstedt efter Rentekammerets Ordre af 28/4 1778, faar Peder Hermansen den Gaard i Nakke, Rørvig Sogn, som den tidligere Bruger, Morten Michelsen, til ham har afstaaet, Hartkorn 5.7.1.2., paa følgende Betingelser:

Peder Hermansen maa i sin Livstid nyde, bruge og i Fæste beholde bemeldte Gaard paa efterskrevne Conditioner.

Han svarer og udretter i rette Tid alle af Gaarden gaaende Skatter og Contributioner, som nu er eller paabudne varde.

Gaardens Bygninger holder han i forsvarlig Stand, og maa han intet af sin Jord, Eng eller Tørveskær bortlaane, leje eller sælge, men Jorden alene forsvarlig røgte og dyrke og Tørveskæret til Nødtørst bruge.

Aarlig skal han ympe 3 Abild eller Pæretræer, lægge 5 Humble Kugler og plante 10 Pil ved sine Gærder, om der ej findes Plads ved Gaarden til Pilene, da ved Markgærderne. Stengærder opsætter han aarligt 3 Favne, og Grøfter opsætter han 3 Favne, 3 Alen brede og 2½ Alen dybe, og der ingen Sten findes paa Markerne til Stengærder, da graver han saa mange Favne Grøft i dets Sted af den Bonitet, som meldt er.

Hans Øvrighed eller Befuldmægtige skal han være hørig og lydig og i alt øvrigt rette og forholde sig efter Hans Majestæts allernaadigste Love og Anordninger. Alt under Fortabelse af dette Fæste og ydermere Straf at lide.

Efter Rentekammerets Ordre er han fæstefri.

Egebjerggaard, den 31. Januar 1779.

J. Hansen.

Ligelydende originale Fæstebrev haver jeg modtaget og lover i alle Maader at holde og efterkomme.

Peder / P. H. S. / Hermansen".

I Kirkebogen for Rørvig Sogn staar der:

Skærtorsdag begravedes Gaardmand i Nakke, Peder Hermansen, med Ceremoni. —

4. Peder Pedersen. Da Fæsteprotokollen for 1806-1810 mangler for det odsherredske Gods er det vist umuligt at faa konstateret, hvornaar Peder Pedersen har overtaget Gaarden, men da Peder Hermansen er død i 1809, maa det være sket umiddelbart derefter. Peder Pedersen og hans Kone døde

begge i 1832 af en koleralignende Sygdom, der krævede mange Ofre i Rørvig Sogn. —

3. Hans Pedersen faar som Ungkarl den 14/1 1833 Brev paa hans afdøde Fader, Peder Pedersens Gaard. Bygningerne betegnes som gode, Besætningen maadelig og Jorderne sandede. Fæsteren forbandt sig til:

„1) at svare i Indfæstning 65 Rdl. Sedler, som deponeres, naar Skiftet sluttes.
2) at indestaa for og tilsvare Skatter og Afgifter for dette Aar.
3) at svare Skatter og Afgifter fra næste Aars Begyndelse efter de for Godsets nye Fæstere, in specie for Nakke By, gældende Bestemmelser.
4) at holde Gaardens Bygninger bestandig assurerede i Brandassurance og selv tilsvare Brandkontingentet.
5) at svare Aftægt til den døvstumme Peder Pedersen efter Contrakt.

Paa Gaarden hæfter ingen Restancer.

Overværende. Som Tiltræder.
Niels Olsen. Hans Pedersen m. f. Pen".

Rentebrevet skal af Inspektør Trojel være indsendt til Rentekammeret.

Og da Hans Pedersen den 30. December 1854 fra Statskassen modtager Ejendomsskjøde, er Købesummen 1939 Rdl. 81 Sk., og nyt Hartkorn er 3.6.3.1¾. —

2. Jens Hansen overtog Gaarden ved Kjøbekontrakt læst 22. December 1876 og ved Skjøde af 8. læst 10. November 1882 og gav Gaarden Navnet „Borggaard" ud fra den Formening, at der paa Gaardens Mark i svunden Tid laa en Røverborg.

Jens Hansen, der bl. a. i mere end 25 Aar var Formand for Odsherreds Landbrugsforening, hjemkøbte i 1898, for ca. 50 Aar siden, nogle gode Kælvekvier fra Ryslinge paa Fyn og ved Brug af gode Tyre fremmede det betydelige Kvægavlsarbejde, som han med Gaarden overdrog til Sønnen i 1919, og —

1. Peter Hansen, der ogsaa er velkendt i det offentlige Arbejde, har maalbevidst fortsat Faderens Bestræbelser for et 1. Kl.s Kvægbrug, og dette er jo tilsyneladende lykkedes for ham, idet han for nogle Aar siden hentede den første Kongepræmie hjem fra Bellahøj for Tyren „Højager Nakke", og nu i 1948 Fløjpladsens Ærespræmie samme Sted for sin ubestridt bedste Kvægsamling, — og

Herman Hansen vil som Søn være den næste Arvtager af Slægtshjemmet. —

Til Borggaard hører 60 Ager og 5 Eng, ialt 65 Tdr. Land. Hartkorn 3.6.1.1¾. Bygningerne, der er opført i 1857 og 1873 med lidt senere Tilbygninger, er brandforsikret for 84,000. Ejendomsskylden er 64,000 og heraf Jordværdi 32 000. Besætning og Inventar er angivet til 38,000 Kr. Gaarden er beliggende paa det yderste af Nakke Hage. —

Og efter vort Repræsentantskabsmøde i Holbæk til Foraaret, med Indkvartering og Udflugter i Odsherred, vil Deltagerne sikkert være meget velkommen ved et Besøg ude paa Borggaard.

December 1948.

Lars Nybjerg.

Slægtsgaardsundersøgelser

I „Holbæk Amts Venstreblad" læser vi:

Den Omtale, vi fornylig bragte her i Bladet af Borggaard i Nakke som Slægtsgaard, har indbragt os flere Forslag om at fortsætte med saadanne Omtaler af Slægtsgaarde i Odsherred, og i Erkendelse af, at Minderne om Slægternes Gang gennem Tiderne er værd at bevare, har vi besluttet at tage Opgaven op.

Den danske Bondestand er et væsentligt Grundlag for vort Samfund, og Slægtsgaardene er et særligt solidt Grundlag. Derfor er det af Værdi at bevare disse Gaarde og de kulturelle Minder, som knytter sig til dem. Ved Mødet i Foraaret, hvor Odsherreds Slægtsgaardsforening blev stiftet, sagde Arkivar Hofmansen, København, at der er Oldtidsduft over Odsherreds Marker, og for dem, der „ydmygt lægger sit Øre til Slægtens Rod forneden", er der væsentlige Ting at faa at høre. Som J. C. Christensen ogsaa sagde det: Det er en ringe Slægt, der ikke efterlader sig Minder, og det er en ringe Mand, som ikke vil værne om disse Minder.

Der er over 200 Slægtsgaarde, d. v. s. Gaarde, som har været i samme Slægts Eje i mindst 100 Aar, i de 11 Kommuner, Odsherreds Slægtsgaardsforening omfatter — med Vallekilde-Hørve som den sydligste. Det vil blive for meget at omtale dem alle, men med en Beskrivelse om Ugen vil Læserne nok kunne holde ud et Stykke Tid. Det er naturligvis de ældste Gaarde, vi først og fremmest vil fortælle lidt om, og for at faa System i Arbejdet, vil vi gerne først finde ud af, hvem der ejer Odsherreds ældste Slægtsgaarde? Vi anmoder derfor alle Slægtsgaardsejere om venligst at sende os en kort Meddelelse om, hvor længe deres Gaard har været i Slægtens Eje. Adresse: Holbæk Amts Venstreblad, Nykøbing Sj. Det kan jo blive en hel lille Kappestrid, og som en Opmuntring og Paaskønnelse vil vi skænke en smukt udført Slægtsgaardstavle (Magen til den, Gdr. Peter Hansen, Nakke, fik i Fødselsdagsgave) til den ældste Slægtsgaard eller Slægtshjem i hvert Sogn. En saadan Tavle med tilhørende Beskrivelser er interessant og værdifuld at have. Udarbejdelsen af den vil ske gennem Slægtsgaardsforeningen.

Altsaa — lad os venligst høre fra Slægtsgaardsejerne og helst saa snart som muligt. E—n.

Ja, saaledes skrev Redaktør Erik Petersen, Nykøbing Sj., i Holbæk Amts Venstreblad for den 26. November, og dette Numer af Bladet blev ekstra udsendt til alle formentlige Slægtsgaarde (Slægtshjem) i Odsherred, — som Resultat af en Samtale med mig herom, og hvorunder jeg bl. a. nævnte i „Slægtsgaarden" at have fremført et Forslag om en saadan Konkurrence for hele Landet.

Paa denne Maade kommer Odsherred jo foran, og H. A. V. har nu fra den 3. December hver Uge haft en Omtale af et af vore Sogne og dets formentlig ældste Slægtsgaard, men at finde den ældste Slægtsgaard viser sig dog at være en meget vanskelig og næsten uløselig Opgave, for saa skulde alle Slægtsgaarde jo egentlig undersøges meget grundigt, og

saa kunde det endda hænde — siger Hofmansen i Slægtsgaardsarkivet —, at man, grundet paa manglende Materiale i Arkiverne, ikke kunde komme langt nok tilbage for enkelte Slægtsgaarde.

Efter de fra Slægtsgaardsejerne fremsendte Oplysninger, suppleret med det Materiale, som Musæerne i Nykøbing, Stenstrup, Høve og Faarevejle samt forsk. lokalhistoriske Personer er i Besiddelse af, naas der dog et tilsyneladende overbevisende Materiale, og herom skal jeg gerne, efter Jørg. P.s Anmodning, senere fortælle lidt her i Bladet, ligesom der, naar Konkurrencen er afsluttet, vil fremkomme en Redegørelse for Resultatet.

Slægtsgaardstavlerne har jeg lovet at udarbejde tilbage til Perioden 1849-1854, som er det Tidspunkt, hvor de fleste Ejendomme i Odsherred overgik fra Fæste til Selveje, og Slægtsgaardsarkivet vil saa klare den Tid, der ligger længere tilbage.

H. A. V. fortjener Tak for at have taget denne Opgave fat, og vi kan forøvrigt herinde i Odsherred være meget taknemmelig for den Opmærksomhed og Støtte, samtlige Dagblade her har ydet vor lokale Slægtsgaardsafdeling siden Starten.

December 1948.

Lars Nybjerg.

Vi kunde, om vi vilde

De Bemærkninger, Hr. V. Lorentzen, Bubbelgaard, fremkom med i Bladets Nr. 41 angaaende Annoncer er saa vidt det kan skønnes allerede taget til Efterretning af nogle af Slægtsgaardsforeningens Medlemmer, da der i Nr. 42 er flere Annoncer end i de foregaaende Numre.

Medlemsbladet, som er det faste Bindeled mellem Foreningens Ledelse, Medarbejdere og Medlemmer, er den gode Budbringer, som styrker Sammenholdet, virker oplysende og øger Interessen for Foreningen og det Arbejde, der igennem den gøres for at faa Slægtsgaardenes Historie belyst og for at søge Slægtens Spor i stort og smaat.

Hver Gang Bladet indeholder en god Artikel om en Slægtsgaards Historie eller om Landbrugsforhold i svundne Tider, giver det hist og her andre Lyst til at faa lignende Oplysninger samlet og nedskrevet for deres Gaard, og netop dette at vække Interesse og give Idéer er vel nogle af Bladets Formaal.

Bladet er godt; værn om det paa alle Maader, — lad det ikke komme i Papirkurven, naar det er læst, men opbevar det til Slægtens og Gaardens Efterkommere.

Lad os som Hr. Lorentzen slutte os til Bestyrelsens Standpunkt om at fortsætte med at udsende et Medlemsblad i Stedet for en Aarsberetning og at vise vor Interesse for Bladet ved at henlede annoncerende Firmaer, Institutioners og Foreningers Opmærksomhed paa Bladet og dets Læsekreds, saaledes at der kommer endnu flere Annoncer i de følgende Numre.

Konsulent H. Balle,
Tommerup.

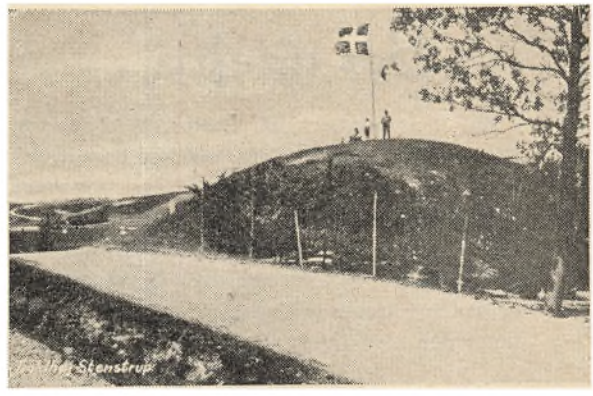

Den fredlyste Jættestue ved Stenstrup i Højby Sogn, Ods Herred

Den mægtige Jordhøj dækker to aflange Jættestuer, hver med sin Gang. Stuerne støde sammen, idet een af Endevæggene i Kamrene er fælles. Gulvet er lagt med Kalksten og knust Flint. Væggenes Bygning, med flere Sten lagvis over hinanden, er ejendommelig, og den store Højde i Kamrene er ganske ualmindelig. To af Dækstenene, een i hvert Kammer, ses at være udkløvede af een Sten.

„Troldstuen" ved Stenstrup, som den kaldes, har længe været kendt. Der var gravet ned ovenfra, en Sten i Væggen øverst under en Dæksten var brudt fra, og man kunde krybe hen under Loftet oven paa Fylden i Kamrene. Imidlertid var Mindesmærket i 1855, ved Salget af Statens Gods i Ods Herred, blevet forbeholdt det offentlige, og i 1906 blev Fredlysningen yderligere sikret af Parcellist Laurits Hansen, saaledes at det nu henligger fredet for bestandig under Tilsyn af Nationalmuseet paa Statens Vegne.

En fuldstændig Istandsættelse og Undersøgelse foretoges 1909. De to Gange aabnedes; de henlaa, som de i Oldtiden blev lukkede med Sten og Jord. Under Fylden i Kamrene afdækkedes et tykt Bundlag, hvor Knoglerne af mange gravlagte, Baalrester og Udstyret for de døde: Flintdolke, Økser, Lerkar og Ravsmykker. Mindesmærket hidrører fra Midten af den yngre Stenalder, der falder i det 3. Aartusinde før Kristi Fødsel.

Den gensidige Forsikringsforening for Haglskade for Jordbrugere i Sjællands Stift, »Hagl Sjælland«,

er Medlemmernes egen Forsikring, er velkonsolideret og godkendt af Handelsministeriet, optager nye Medlemmer uden Indskud. Henvendelse til Foreningens Sogneformænd eller Foreningens Kontor, under Adresse, *Hagl Sjælland, Bakkegaard, Slaglille pr. Sorø.*

Set udefra

En Præsentation af Pastor Willesen, Hvalsø, er overflødig. Som Politiker, Foredragsholder og Præst er han landskendt, og hans omspændende Interesser har nu givet sig Udslag i hosfølgende Artikel, der, selv om den ligger uden for vort egentlige Omraade, dog er saa inspirerende dansk, at vi med Glæde tager den med i vort Blad. Red.

Det er ikke bare Madam Smidt i „Genboerne", der synes, det er morsomt at se „sine egne Vindeverrer" udefra. Det kan ogsaa være baade interessant og fornøjeligt at høre, hvad andre mener om Danmark, naar vi udenlands træffer Folk, der har hørt et eller andet om vort Fædreland.

Da min Hustru og jeg i 1931 rejste til Paris, kom vi i Toget fra Køln i Kupé med en ung Kineser, hvem jeg gerne vilde i Lag med. Heldigvis havde han en Kæmpekuffert, som den lille, spinkle Mand daarligt kunde magte, da det franske Toldvæsen skulde se, hvad den indeholdt. Jeg gav ham en Haandsrækning, og dermed var Isen brudt. Han fortalte da, at han var fra Tientsin og studerede Historie i Berlin, og da han hørte, at jeg var fra Danmark, sagde han, at det eneste, han vidste om Danmark, var, at vi havde en særlig fremragende, dygtig Landbostand. Jeg anbefalede ham at tage en Tur herop for at se vort Landbrug. Enten han nu har gjort det eller ej, har det danske Landbrug altsaa været med til at gøre Danmarks Navn kendt og anset ogsaa hos unge Kinesere.

Det fik mig til at mindes en Oplevelse 8 Aar tidligere, da min Hustru og jeg i Genève deltog i en international Konference af Armeniervenner, sammenkaldt af Amerikanerne. En Søndag Eftermiddag var vi paa en Biltur ud i Jurabjergene for at besøge et armenisk Børnehjem. Paa Hjemturen kom vi i særlig godt Selskab; min Hustru kom til at sidde paa samme Sæde som Karen Jeppe, hvis Navn vel ikke er glemt endnu, og jeg blev anbragt ved Siden af den armeniske Præsident, Dr. Chatisjan. Det ulykkelige Armenien var kun selvstændigt i to korte Aar. 1919 kom det fri af Tyrkernes Kniv, og 1921 kom det under Russernes Knut. I disse to Aar var Dr. Chatisjan Præsident og Statsminister i samme Person. Heldigvis kunde Præsidenten Tysk, saa vi fik os en lang og interessant Samtale. Saa snart han hørte, jeg var fra Danmark, sagde han straks: „Landbrug!" Han vidste, vi havde Verdens dygtigste Landmænd. Da jeg spurgte, om han vidste, hvorfor de danske Landmænd var blevet saa dygtige, havde han hørt noget fjernt om Andelsbevægelsen. Men da jeg igen spurgte, om han vidste, hvorfor Andelsbevægelsen var slaaet bedre igennem i Danmark end i noget andet Land, indrømmede han, at derom vidste han intet, hvorfor jeg fortalte ham ret indgaaende om Højskolebevægelsen som Andelsbevægelsens nødvendige aandelige Forudsætning. Han blev meget interesseret og

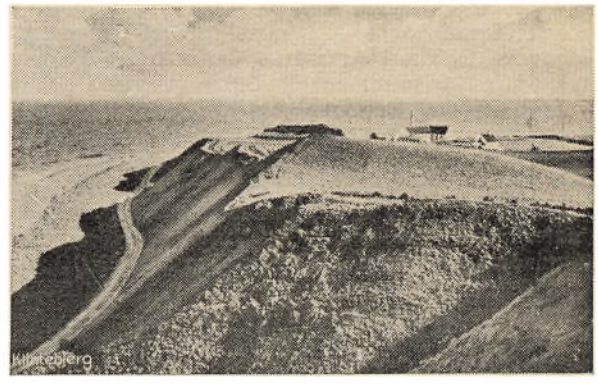

Parti fra Klintebjerg med den stejle Brink ud mod Kattegat. I Baggrunden det tidligere Kalkværk, der nu er Feriekoloni.

erklærede: „Saadan noget har jeg aldrig hørt før; jeg anede ikke, at der eksisterede et saadant Folkevækkelses-Arbejde". Derfor kunde jeg ikke lade være at sige til ham: „Dersom De nogen Sinde igen skulde blive Præsident i et frit Armenien, skulde De sende nogle af Deres unge Mænd og Kvinder op paa de danske Højskoler og ud i dansk Landbrug; det kunde jo være, at det ene lille Folk kunde lære mere af det andet end af de store Nationer". Det naaede han dog ikke; han døde for faa Aar siden, og hans ulykkelige Land er stadig under Aaget.

Vor Samtale gik imidlertid dybere. Præsidenten vilde vide, hvordan Højskolebevægelsen var opkommet, hvorfor jeg holdt et langt Foredrag for ham om Grundtvig. Med levende Interesse sagde han: „Kan De ikke sige mig, hvor jeg kan faa noget at læse om alt dette?" Vi var jo i Svejts, og det traf sig saa heldigt, at kort i Forvejen havde Svejtseren Fritz Wartenweiler, der havde opholdt sig 5 Aar paa danske Højskoler, taget Doktorgraden paa en Bog om „Grundtvig, en nordisk Folkeopdrager". Da Bogen var skrevet paa Tysk, kunde Præsidenten læse den, hvorfor jeg nævnede den for ham; da vi mødtes ved Konferencebordet næste Morgen, kom han hen og bad mig skrive Titelen op til ham. Hvad han saa fik ud af det, véd jeg ikke; jeg hørte ikke fra ham siden.

Ved Aftensbordet om Søndagen kom jeg til at sidde ved Siden af Konferencens Leder, Amerikaneren Mr. Vickerey, Direktør for det den Gang meget imponerende Hjælpeforetagende „Near East relief". Han havde ogsaa hørt lidt om dansk Landbrug, og jeg benyttede da Lejligheden til at fortælle om Højskolerne; nu skulde de have noget at vide om Danmark. Mr. Vickerey gav mig da et Svar, der baade var typisk amerikansk og tillige viste, at han havde forstaaet Højskolens Idé: „Aah, jeg forstaar, at det gælder om i et halvt Aar at drage de unge bort fra at stirre paa Dollaren". Ja, og saa i dette halve Aar at vække deres aandelige Sans og Trang saa dybt og stærkt, at den aldrig mere sover ind, selv ikke under Kampen for Tilværelsen.

J. C. Willesen.

A. STRANGE NIELSEN

Betydningsfulde Fredninger i det gamle Lejre

Sidst i det nu forløbne Aar har Lensgreve J. J. I. M. Holstein-Ledreborg paany vist sin store Interesse for at værne om de mange Minder i den prægtige Lejre-Egn.

Fredningen omfatter den gamle „Kongsgaard"s Stuehus, der maa betegnes som en værdifuld Bygning, fordi den i Fremtiden i vid Omkreds vil være ene om at bevare Bondekulturens specielle Boligforhold, som de formede sig gennem Aarhundreder. Som fredet Bondebygning er den en af de faa, der stadig ligger paa det Sted, hvor Slægt efter Slægt har hentet det daglige Brød, lige siden Jorden opdyrkedes. Tilmed har denne Fredning sin særlige Betydning ved, at det er en gammel Slægtsgaard, der er fredet, og fredet paa den Maade, at Slægtens hele Hjem med alt Tilbehør samtidig er bevaret. Der har i adskillige Aar været Adgang for alle interesserede til at komme og besøge dette enestaaende Slægtshjem. Det maa derfor paaskønnes, at dette Kulturminde nu er sikret for Efterverdenen.

„Kongsgaarden" har været i samme Slæg's Besiddelse i fem Generationer siden 1748. I 1912 byggedes den „Nye Kongsgaard" paa modsat Side af Bygaden, og et af Slægtens kvindelige Medlemmer blev boende i den gamle Stuelænge, som bevaredes; hun værner nu nænsomt om det fredede gamle Slægtshjem og viser det beredvilligt frem.

Navnet „Kongsgaarden" leder Tanken mod den sagnberømte Lejreborg, der gik op i Luer. Men hidtil har det ikke været muligt at pege paa den Plet, hvor Rolf Krakes Borg laa. Men da Navnet „Kongsgaarden"? Det forekommer første Gang paa Ole Worms Lejre-Billede fra 1643. En nøjere Betragtning af Billedet, hvorpaa den gamle Byvej Klintebakken tydeligt markeres, vil vise, at den Gaard, der fremhæves som „Kongsgaarden", er identisk med den Gaard, som senere flyttedes ud paa Marken og fik Navnet Orehøjgaard, og altsaa ikke med den nuværende „Kongsgaard". Vender vi os derefter til Christopher Hammers Kort over Lejre fra 1751, udpeges Husmandsstedet Matr. Nr. 13, hvor Dronningestolen findes, som „Kongsgaarden". I Løbet af 300 Aar udpeger Traditionen altsaa tre forskellige Steder som „Kongsgaarden"s Plads, men dog saaledes, at Stedet maa søges paa Bygadens østlige Side og temmelig nær Landsbyens Centrum, Klintebakken, hvor ogsaa Bystævnet i sin Tid holdtes. Selv om det næppe er sandsynligt, at Navnet „Kongsgaarden" viser tilbage til Sagntiden,

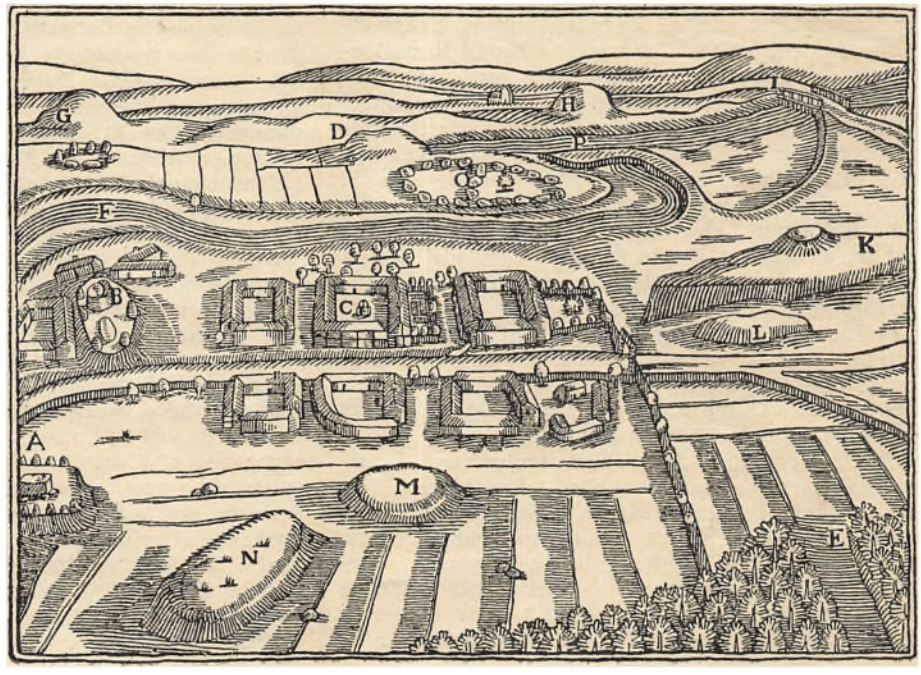

Ole Worms Lejrebillede fra 1643

A: Harald Hildetands Høj (Langdysse), B: Dronningestolen, C: Kongsgaardens Plads, D: Hyldehøj (den nu delvis nedpløjede Grydehøj), E: Ertedal eller Herthadal, F: Lejre Aa, G: Ravnshøj, H: Kong Olufs Høj (ubestemmelig i vore Dage), I: Maglebro (ved Blæsenborg), K: Hestebjerg, L: Folehøj (nedpløjet), M: Kirkehøj (Rester findes), N: Frisbjerg (natur lig Banke), O: Store Skibssætning — ved G ses en mindre Skibssætning — P: Kornerup Aa.

Gl. Kongsgaard ved Lejre, som den ser ud i Dag. — Der er tidligere bragt et Billede af denne Bygning her i Bladet, men det stammer fra den Tid, da man uden Føling med sjællandsk Byggeskik havde tjæret Stolperne. Nu er de altsaa atter overkalkede.

kan Muligheden paa den anden Side heller ikke udelukkes. Imidlertid kan Navnet maaske ogsaa tænkes at staa i Forbindelse med det kongelige Len Udlejre og Lejre. Muligvis var Udlejre i den første Tid efter sin Grundlæggelse af saa ringe Anseelse, at Kongens eventuelle lokale Ombudsmand har foretrukket en af Byens Gaarde som Bopæl og derved været Aarsag til Navnets Fremkomst. Ved de Prøvegravninger, Nationalmuseet har foretaget i den nuværende „Kongsgaard"s Grund, er det ikke lykkedes at finde Lerkarskaar eller andre Genstande, der er ældre end Middelalderens første Aarhundreder. Desværre har man omrodet Jorden i Lejre By i udstrakt Grad, bl. a. ved at tage Mursand, og derved formindsket Mulighederne for at finde virkelig sammenhængende Jordlag i ubrudt Lagfølge.

Medens „Kongsgaarden"s Bygninger er fredet og underlagt „Det særlige Bygningssyn", er Omgivelserne fredede under Danmarks Naturfredningsforening og omfatter Gaardspladsen med den ældgamle Brolægning, Haveanlæget og de prægtige Træer, af hvilke de to gamle Kastanier paa Gaardspladsen værnende hvælver sig over det ærværdige Hus. Uden for Havegærdet strækker den gamle Byvej, Klintebakken, sig fra Bygaden ned mod den nu vandfattige Lejre Aa, langs hvilken den breder sig ud og danner Byens gamle Blegeplads. Ogsaa Klintebakken og Blegepladsen med tilhørende Stengærder er medtaget under Fredningen; men da disse Lokaliteter for Tiden henligger i en sørgelig Forfatning, er det i yderste Øjeblik, det er lykkedes at redde disse karakteristiske Dele af Bybilledet. Den nødvendige Oprensning af Omraadet vil blive iværksat af Lejre Fredningsforening.

De to ærværdige Sten „Kongestolen" og „Dronningestolen" er ogsaa taget med i Fredningen. Den første ligger i „Kongsgaarden"s Have og udgjorde tidligere en Del af Gulvet i Gaardens søndre Længe. Den anden ligger noget nordligere i Byen og markeres allerede paa Lejre-Billedet fra 1643. I Tidens Løb er en Del af Stenen gaaet tabt, hvorved der er fremkommet et „Sæde". Sagnet fortæller, at Dronningen ofte sad her. Og Kongen skal have besteget Stenen, naar han talte til Folket. Ved saadanne Lejligheder støttede han sig til sin Stok; derfor er der endnu et lille rundt Hul i Stenen paa det Sted, hvor Stokken borede sig ned.

Sammen med de forhen fredede Omraader er de nye Fredninger med til at sikre det ejendommelige Præg, Naturen og Kulturen i Forening har givet den prægtige Lejre-Egn. Den stedlige Befolkning saavel som mange, der har lært Egnen at kende, vil glæde sig over Kulturmindernes Sikring.

De tidligere Fredninger omfatter Skibssætningen og Margrethestenen. Skibssætningen stammer fra Jernalderens Slutning og maa opfattes som en Begravelsesplads, hegnet af to ovale Stenkredse, der tilsammen danner Formen paa en Baad. Nationalmuseet har fundet flere Begravelser i Lejre-Skibssætningen, der i rekonstrueret Skikkelse vilde være ca. 62 m lang og dermed Nordens største. I 1921 begyndte den daværende Ejer af Skibssætningen at lade Stenene skyde. Dette vakte Harme paa Egnen, og nogle faa af dens Mænd sluttede sig sammen og dannede Lejre Fredningsforening, som købte Omraadet og fredede det. Margrethestenen, som staar i Nærheden af Skibssætningen, er den sidste Rest af en mindre Skibssætning. Ialt har der i tidligere Tider været tre Skibssætninger paa dette Sted.

Lejre Fredningsforening holdt sidste Efteraar Hjemstavnsvandring i det gamle Lejre. Til denne Lejlighed udarbejdedes en Fortegnelse over samtlige Gaardes Indehavere fra Aar 1600 til Nutiden. Foruden „Kongsgaarden" er ogsaa Gaarden Cathrinelyst Slægtsgaard. Ved Byens Udskiftning i 1804 blev bl. a. denne Gaard bestemt til Udflytning; den laa da ved Bygadens vestre Side, og i 1808 overtoges den af Kancelliraad, Birkedommer og Godsforvalter N ø r g a a r d, som flyttede den ud og opførte en standsmæssig Bolig for sig og sin Hustru Cathrine, efter hvem den fik Navn. Efter Nørgaards Død i 1848 overtog Hans Christensen fra Allerslev den herskabelige Gaard og betalte den svimlende Sum af 4000 Rdl. i Indfæstning. Da den smukke Birkedommergaard i 1862 gik op i Luer, reddedes

kun Svinehuset; men ved Genopbygningen kunde man bygge det nye Stuehus paa det gamles Grund. Desuden er den anselige Park bevaret. Hans Christensens Sønnesøn har nu Gaarden.

Den gamle Smedie i Lejre er overdraget fra Far til Søn i fem Generationer. Slægten rykkede ind paa Stedet i 1804, og flere af Smedene har med deres særlige kunstneriske Evner løst mange specielle Opgaver.

Fra de ældste Tider har der ogsaa ligget en Vandmølle i Lejre; men den maatte indstille Driften i 1926. Det meste af det gamle Mølleværk findes endnu paa Stedet.

I Svend Aggesøns Danmarkshistorie omtales Lejre som „en af de ringeste Smaabyer", og som en lille Landsby med kun 6 Gaarde, Vandmøllen og nogle faa Huse træder den frem for os i de ældste Jordebøger, som rækker tilbage omtrent til Reformationen 1536. Paa dette Tidspunkt fandtes desuden den afsides liggende Gaard Udlejre, som paa et tidligt Tidspunkt sagtens er udflyttet fra Lejre. Til en Begyndelse var denne Gaard vel omtrent som Byens Gaarde, men i Aarhundredernes Løb blev mere Jord opdyrket, og Gaarden hævede sig betydeligt over de andre. Den blev til et kongeligt Len (nævnt 1464), et lille Len ganske vist, der ofte administreredes sammen med andre Smaalen. Gaardens Anseelse steg stadig, den blev Herregaard og kendes i Dag under Navnet Ledreborg.

I det Lejre, vi kender i Dag, findes end ikke den ringeste Levning, der kan knytte Forbindelsen til Sagnhistoriens inspirerende Lejre. Alligevel udgaar der fra denne jævne og uanselige Landsby en egen Stemning af Storhed og Ærværdighed. Vel greb Udskiftningen og Udflytningen i 1804 forstyrrende ind i Lejres middelalderlige Struktur, men i Ly af den nærliggende Herregaard, som endnu ejer næsten hele Byen, har den i sjælden Grad bevaret sit oprindelige Præg. Selve Navnet Lejre, der kan tydes som Lerhytterne, passer paa sin Vis stadig.

Ideen Slægtsgaard belyst paa Prosa og i Poesi

Ordet Slægt minder om andre Ord som: Fællesskab, Tradition, Sammenhæng, noget aandeligt, noget poetisk. Sprogligt set betyder Ordet Slægt nærmest Art, altsaa det, der er knyttet sammen ved fælles Oprindelse.

Ordet Gaard forbindes vel af de fleste med Forestillinger om noget prosaisk, noget praktisk. Vel særlig af dem, som kender Livet der af egen Erfaring, men ikke har følt sig tilfredsstillet af dette Liv. Byboere er derimod i mange Tilfælde tilbøjelige til at se noget poetisk ved en Gaard, vel mest fordi de væsentlig kun kender en Gaard som det Sted, hvor man holder Ferie. Maaske er nogle Byboere paavirkede af literære Produkter som for Eksempel den berømte „Nøddebo Præstegaard". Maa jeg lige bemærke, at Nøddebo betyder Kvægskurene og derfor sprogligt set slet ikke er saa poetisk.

Landboere, som er vokset op paa en Gaard og vel at mærke er blevet ved Landbruget, kan deles i to Grupper. For en stor Gruppe gælder det, at Gaarden kun er det paa Forhaand givne Arbejdssted, hvor de er henvist til at skaffe sig dagligt Brød. En mindre Gruppe aandeligt vakte, for Eksempel gennem Højskoler, Andelsbevægelse, Biblioteker, ser dog Livet paa en Gaard omtrent som det herligste af alt. Jeg vil minde om sidste Vers af Jens A. Petersens Digt i „Slægtsgaarden" Marts 1946:

Bonden stamper troligt
efter Plov og Heste.
Bondens Liv er Frimands,
Frimands er det bedste.

Men for de fleste andre synes det modsatte snarere at være Tilfældet: Landmanden skal flere Gange om Dagen fodre, malke o. s. v. og iøvrigt Dag og Nat være parat overfor Kreaturer, som river sig løs, bliver syge, skal kælve o. s. v. De synes, at det er en forfærdelig bunden Bestilling.

Det danske Ord Gaard er det samme som Gærde, hvilket netop viser Ordet Gaards Grundbetydning: Indhegning, noget der minder om den Tid, da hver Mand selv maatte omgærde sin Ejendom, fordi Retten sad i Spydstagen, omgive den med et haandgribeligt, helst meget solidt Hegn. Vi kan bedst forstaa det ved at sammenligne det med de gamle Herregaarde, der blev omgivet af store Voldgrave eller for bedre at kunne holde Fjenden Stangen lagt paa et Næs i en Sø.

Det er et almindeligt sprogligt Fænomen, at Rammen om noget kommer til at betegne Indholdet. Det tyske Frauenzimmer betyder Frueværelse, men derefter er det gaaet over til at betegne den Person, som bor i det — Fruentimmer. Vi siger, at hele Galleriet klappede, men det er jo ikke Galleriet, der klapper, det er alle Tilskuerne paa Galleriet. Vi siger ogsaa, at Kakkelovnen „gik ud", men det var jo Ilden i Kakkelovnen, der gik ud. Siger man om en Mand, at han har en god Stald, behøver det ikke at gælde Bygningens Kvalitet. Det kan være, at man tænker paa Kreaturerne.

Naar vi vender tilbage til Betragtningen af Ordet Gaard, er Ordet for Indhegning kommen til at betegne det, som ligger inden for Indhegningen. Først var der et Hus, saa en Gaard, efterhaanden maaske en større Gaard, for Eksempel Kongens Gaard, saa maaske den By, som voksede op deromkring. Dette sidste Stadium i Ordet Gaards Udvikling kendes fra de slaviske Sprog, hvor det i de ældste kendte Former hed Gard, senere blev det til Grad. Man kan nævne som Eksempel Byer som Belgrad og Petrograd. I moderne Russisk bliver det til gorod, f. Eks. Nisjnij Nov-gorod. Denne sidste Form siges at have

Fuldlyd, hvilket kan sammenlignes med, at der til det danske Ord „Halm" svarer en ældste, en yngre og en moderne slavisk (russisk) Form: Salm — Slam — Solom. Mellem første og andet Led (Salm og Slam) bemærkes en kendt sproglig Foreteelse, nemlig en Ombytning af Led, af Bogstaver: Presse — Perse, Form — Fromage.

Under primitive Forhold faar Mennesket kun den kortvarige Hvile, som han i Tider, hvor der ingen Kvindesag findes, selv skaffer sig ved at nedkæmpe Fjender eller overvinde Forhindringer, altsaa ved personlig Indsats. Freden kunde naar som helst brydes af nye Fjender. Det gjaldt om at „være beredt".

Da Indhegningen om den enkelte Slægts Gaard ikke længere var nødvendig, fordi Staten, Myndighederne overtog Omsorgen for Retssikkerheden, og Redningskorps, Vagtselskaber og Forsikringsforretninger tilbød sig med andre „Goder" til Betryggelse for Liv og Ejendom, ja, saa gik det efter den Naturlov: De Evner, som ikke benyttes, inddrages af Naturen. Mennesket mistede for en stor Del Evnen til Selvforsvar og Selvforsørgelse, fordi han nu under alle Omstændigheder kunde føle sig tryg, garanteret Mad, Ro, Ejendom og Pension.

Siden den Tid oprandt, er det rigtignok ogsaa gaaet tilbage for Hjemlivet og dermed Slægtens aandelige Sundhed. Næsten alle Medlemsblade har i de sidste 10 Aar været fyldt med Jeremiader over Standens elendige Kaar. Man kunde fristes til at sammenligne vor „Guldalder" med den materielt saa fattige Tid fra 1800 til 1850. Har ikke Aakjær Ret, naar han skriver:

Sær som min Hede er Menneskets Krav —
Brød danner ikke hans Lykke alene.
Mæt ham med Velstand. — Før nogen ved af,
skælver hans Hjerte i Suk efter — — Stene.

Der skal en bred Ryg til at bære gode Dage. „Den tekniske Udvikling" er trods alt et usselt Surrogat mod Visdommen i dette Vers af K. L. Kristensen i „Høst og Bonde":

Den Lov, der lader Sjæl og Legem gro
med Kornets Rytme og med Muldens Ro,
gav Sindet Tryghed, præged tyst hans Tro.

Thi Fred er ej det bedste, ej heller kunstig Tryghed.

Kamp maa der til, skal Livet gro,
ej Kamp blot for dagligt Brød,
men Kamp for Frihed i Liv og Tro, — —
thi evig Stilstand er Død. (Kaalund)

Man har glemt, at Gaard betyder Gærde, bag hvilket vi ved personlig Indsats skal tilkæmpe os den sunde Hvile, som er det solide Bolværk mod Tidens Rodløshed og Splittethed, thi evig Stilstand, en Tryghed fremkaldt ved moderne Teknik, er Død.

Bedre er det at huske paa disse Linjer om Gaarden:

Igennem den Port er der Perspektiv
til mere end Tomhed og Tidsfordriv,
den Gaard staar og gemmer paa levet Liv.

Holger Madsen.

FÆSTEVÆSENET

Af R. NIELSEN

II.

En nedsat Kommission raadede i en 19. Decbr. 1701 afgivet Betænkning Kongen til at ophæve Vornedskabet med den Begrundelse, at enhver Herremand altid vilde kunne faa Fæstere til sine Bøndergaarde, hvis han blot behandlede dem godt.

Frederik IV ophævede da Vornedskabet 21. Febr. 1702, for at Bønderne kunde faa des mere Lyst, Mod og Hjerte til at være arbejdsomme, flittige og vindskibelige, ja til at vove Livet for os og Fædrelandet. Værnepligten hvilede alene paa Bondestanden, som slet ikke syntes om den og gjorde alt muligt for at slippe for denne Byrde.

Der var dog en lille Hage ved Vornedskabets Ophævelse, idet det blev paabudt, at naar en Bondekarl vilde forlade det Sogn, hvor han tjente, skulde han have Skudsmaal fra Præsten, Pas fra sin Husbond og desuden Pas fra Godsets Herremænd. Det var Meningen, at naar Karlen forlangte det, skulde han kunne faa det, men det skete dog ikke altid; thi undertiden nægtede Herremanden at udstede Pas, og saa kunde Karlen ikke rejse bort.

Denne Pastvang blev indført, fordi Frederik IV havde oprettet en Landmilits, og det blev paalagt Herremændene at skaffe Soldater til denne blandt Bønderkarlene. Der skulde dog kun stilles en Soldat for hver 20-30 Tdr. Hartkorn, og Tjenesten varede i 6 Aar med 25-30 Tjenestedage om Aaret.

I Stedet for Vornedskabet blev der nu indført et Stavnsbaand for hele Landet. 13 Aar efter Vornedskabets Ophævelse skildres Tilstanden blandt Bønderne saaledes: „De gemene Landfolk er nu fast som Slaver og Livstrælle i deres fri Fædreland hartad som i et andet Tyrki, thi ingen Bondekarl eller Kvinde maa nu længer selv raade, hvem han vil tjene eller for hvad Løn, men Proprietærer og Fogeder paalægger dem under Hug og Slag og anden haard Medfart at tjene der og for den Løn, som de siger. Herudover er Folkene, Karle og Kvinder, under saadan Tvang, at end ikke en Hyrdedreng maa eller kan komme til at tjene uden for Godset, som han er født paa, og skulde der findes en liden eller stor Karl eller Kvinde uden for Godset, driver de ham straks til Stavn med Magt og fører ham ind paa Godset med voldsom Gevalt, enten det er Fardag eller ej, og saaledes er de nu som nyvornede tværtimod Kongens Forordning; thi de ej alene tvinges til at tjene paa Godset, men og at fæste, hvor og naar Proprietærerne vil. Med et Ord: Bønderkarle og Piger, ja endog umyndige Børn er under saadan Tvang og Slaveri, at hver Proprietær tilegner sig alle dem, der er født vel for 20-30 Aar siden paa Godset, langt mere end dem, der før var gamle og vornede".

Saa døde Frederik IV 1730, og hans Søn, Kristian VI ophævede straks Landmilitsen og Pastvangen, saa Bonden frit kunde rejse, hvorhen han vilde. Denne Frihed varede kun kort; thi Herremændene sagde til Kongen, at Landet vilde gaa til

Grunde, hvis Bonden beholdt sin Frihed, og Kongen hørte gerne paa dem.

Ved kgl. Forordning af 5. Marts 1731 blev det forbudt Bønderne uden særlig kgl. Tilladelse at rejse ud af Landet eller flytte til Købstæderne eller et andet Gods uden Pas fra Herremanden.

I 1733 indførtes Landmilitsen atter, og det blev samtidig bestemt, at ingen Bondekarl maatte forlade det Gods, hvorpaa han var født, før han var 36 Aar og havde været Soldat. I 1735 bestemtes det, at Stavnsbaandet skulde vare fra det 14. til det 36. Aar.

Herremændene klagede imidlertid til Kongen over, at Bøndernes Drengebørn rejste bort, før de var 14 Aar.

I 1746 blev det bestemt, at ingen Soldat efter sin Soldatertjeneste maatte bo andre Steder end paa det Gods, hvor han var udskrevet. Han var altsaa nu stavnsbunden, efter at han havde aftjent sin Værnepligt. I 1764 udvidedes Stavnsbaandet til at gælde fra det 4. til det 65. Aar. Bønderne var nu Herremændenes Trælle.

De begyndte igen at sælge Godserne med Mandskab. De regnede med, at de ejede Bønderne. Det skete undertiden, at en Herremand byttede en Bonde for en anden. I 1770 solgte Gisselfeld en Karl for 30 Rdl. Det var en lav Pris, men han var drikfældig.

Men skønt Herremændene saaledes underkuede Bønderne, fik han dog aldrig uindskrænket Ejendomsret til Bønderjorden. Han maatte ikke selv bruge den eller forpagte den ud. Bondejorden skulde tjene til Bondestandens Underhold. Han skulde sørge for, at der var Bygninger og Besætning paa Bondejorden.

Det var ogsaa stadig en almindelig Skik, at en Bonde fæstede sin Gaard paa Livstid, og at en Gaard gik fra Fader til Søn eller Svigersøn.

Oprindelig var Hoveriet — det gratis Pligtarbejde, som Bonden maatte yde Herremanden — fastsat til et bestemt Antal Dage for hver Gaard; men efter Stavnsbaandets Indførelse blev Hoveriet ofte ubestemt. En Bondekarl var nemlig nødt til at fæste den Gaard, Herremanden vilde give ham, paa de Betingelser, som Herremanden stillede, da han ellers maatte springe Soldat. Bonden vilde helst undgaa Soldatertjenesten, og derfor fandt han sig i alt. Hvis Herremanden gav en Karl Valget imellem at overtage en øde Gaard og saa meget Hovarbejde, at han Resten af sit Liv maatte blive fattig, eller blive Soldat, valgte han det første. Det ubestemte Hoveri følte som en meget haard Plage for Bønderne, der sammenlignede det med Ægyptens Trældom.

I 1757 blev der nedsat en Kommission, som skulde indhente Oplysninger om Landboforholdene og overveje, hvorledes man skulde forbedre dem. Der indkom en Mængde Beretninger, men der skete foreløbig ingen Forbedringer.

Omkring Midten af det 18. Aarhundrede begyndte ansete Mænd at skrive om det overdrevne Hoveri og Fæstebøndernes uheldige Forhold.

Saa fik Tyskeren Struensee Magten i Kristian VII's Navn. Han lod snart nedsætte en Kommission paa 5 Medlemmer (bl. a. Professor Oeder), som skulde foreslaa en Forbedring af Landboforholdene.

20. Febr. 1771 udsendte Struensee en Forordning om, hvor meget Hoveri der maatte kræves pr. Td. Hartkorn. Inden 1. Juni 1771 skulde der være udarbejdet et Hoverireglement, som skulde vedhæftes hver Bondes Fæstebrev, saa det tydeligt kunde ses, hvor mange aarlige Arbejdsdage af alle Slags, han skulde udføre. Denne Forordning vakte naturligvis Harme hos Godsejerne, som kun modvilligt bøjede sig, mens Bønderne nu ikke mere vilde taale Overgreb, og der forekom flere Arbejdsnedlæggelser.

Struensee havde ogsaa tænkt paa at ophæve Stavnsbaandet, men han naaede det ikke; thi den 17. Januar 1772 blev han arresteret og snart efter henrettet.

Hans Efterfølger Ove Høegh Guldberg udtalte, at Bondens Aag ikke kunde afkastes, uden at Staten vilde ryste i sin Grundvold. Struensees Hoveriforordning blev ophævet 12. August 1773 med den Begrundelse, at det bestemte Hoveri havde vist sig at være utilstrækkeligt. Guldberg bestemte nu, at enhver Hoveribonde var forpligtet til at forrette Hoveri efter sin Egns gamle Skik og Brug med at pløje, saa, harve, tromle, afmeje, opbinde, alt paa den Aarstid, som Husbonden ønskede det. Herremændene kunde nu atter forlange saa meget Hoveri af Fæstebønderne, som de vilde.

14. Sept. 1774 lod Guldberg Stavnsbaandet indskærpe i dets fulde Strenghed.

I 1784 styrtede Kronprins Frederik Guldbergs Regering, og snart lysnede det for Bondestanden.

Kronprinsens gode Raadgivere var de 3 tyske Grever Andreas Peter Bernstorff, Kristian og Ludvig Reventlow samt Nordmanden Kristian Colbjørnsen. De var begejstrede for at forbedre Fæstebøndernes Kaar.

Da Kristian Reventlow en Dag sagde til Kronprinsen, at store Landboreformer var nødvendige og derfor maaske burde opsættes lidt, udbrød Kronprinsen: „Det forekommer mig dog, at i en saa vigtig Sag, der gælder Landets Vel, bør man ikke spilde en Dag. Kan man ikke lige saa godt tage fat i Morgen som i Overmorgen".

Reventlow foreslog saa Nedsættelse af en Landbokommission, og den blev nedsat 25. August 1786. Den bestod af 16 Medlemmer. Colbjørnsen blev Sekretær og Leder af dens Forhandlinger.

Først udstedtes Forordningen af 8. Juni 1787, der fastsatte Fæstebondens Retsstilling. Før en Bonde tiltraadte en Gaard, skulde der holdes lovlig Synsforretning, og Herremanden skulde udlevere Gaarden med fuld Besætning og Sædekorn. Bonden kunde kun sættes fra Gaarden med sit eget Minde. Det blev forbudt Godsejerne eller deres Forvaltere at straffe Bonden med Træhest, Halsjern, Fængsel i Hundehullet o. lign. Dermed var Bonden retslig sikret. Hans personlige Frihed blev fastsat ved Forordningen om Stavnsbaandets Ophævelse 20. Juni 1788. Det ophævedes straks for alle, som var over 36 Aar og under 14; for de andre indtraadte Friheden saaledes, at Stavnsbaandet var fuldstændig ophørt 1800. Godsejeren skulde ikke mere skaffe Soldater. Værnepligten blev ligelig fordelt paa hele

Bondestanden, saa Antallet af Rekrutter blev fastsat efter hver Egns Indbyggerantal. Hermed var Godsejernes Magt over Bondens Person aldeles afskaffet. Hans Stilling i Samfundet var helt forandret; før et ufrit Tyende, nu en fri Borger.

Det blev ogsaa indskærpet, at Bøndergaarde ikke maatte lægges ind under Herregaarden. 19. Marts 1790 kom der en Forordning om, at en Bondegaard skulde bortfæstes paa Fæsterens og hans Enkes Livstid.

Hermed var to vigtige Grundsætninger atter fastslaaet, nemlig at Jorden skulde tjene til Bondestandens Underhold, og at den skulde gives Bønderne til livsvarigt Brug.

Ved Forordningen af 25. Marts 1791 blev der givet bestemte Regler for Bondens Ret og Pligt under Arbejdet. Det blev forbudt at prygle Fæsterne og deres Hustruer paa Hovmarken. Størrelsen af Hoveriet blev i Almindelighed løst ved Overenskomst mellem Godsejere og Fæstere. Der blev udnævnt to Hoverikommissioner, en for Jylland og en for Øerne, som skulde mægle mellem Godsejerne og Fæsterne, hvis de ikke kunde blive enige om Hoveriet. I 1799 blev alt ubestemt Hoveri afskaffet.

Endvidere blev Fællesdyrkningen ophævet, Jorderne udskiftet, saa hver Gaard fik al sin Jord paa eet Sted eller højst paa 2-3 Steder. En Mængde Gaarde blev flyttet fra Landsbyerne ud paa Markerne.

Godsejerne blev nu opfordret til at sælge Bøndergaardene, og mange blev solgt.

Da Landboreformerne begyndte, svaredes der Gaardmandshoveri af ca. 200,000 Tdr. Hartkorn, men allerede i 1807 svaredes der kun Gaardmandshoveri af 80,000 Tdr., saa den Tid vilde snart komme, da det helt vilde forsvinde. Det blev afløst mod et vist Pengevederlag.

Det blev nu Husmændene, som kom til at gøre Hoveriarbejde paa Herregaarden. Efter de store Landboreformers Tid steg Husmændenes og Daglejernes Antal meget betydeligt.

Herremændene lod bygge en Mængde Huse, som sammen med et lille Jordtilliggende blev fæstet ud til Husmænd paa den Betingelse, at de skulde forrette visse Ugedages Arbejde for Herremændene, som ofte tillige betingede sig i Lejekontrakterne, at Husmændene til enhver Tid skulde være til Raadighed som Daglejere for en billig Betaling. De maatte derfor ikke uden Herremandens Tilladelse paatage sig Arbejde for andre. Herremændene havde dermed skaffet sig ny Hovbønder.

Ved Forordningen af 30. Januar 1807 blev Forholdet mellem Godsejerne og Ugedagshusmændene lovbestemt, skønt Staten egentlig var uberettiget til at give Regler for dette Hoveri, da det var en privat Aftale mellem Godsejerne og Husmændene. I Forordningen omtales det, at mange Godsejere, efter at Gaardmandshoveriet var ophævet, ofte havde stort Besvær med at faa det nødvendige Antal Tjenestefolk eller Daglejere. Derfor kunde Kongen gaa med til at fastsætte Regler for Husmændenes Pligtarbejde ifølge Fæstebreve eller Lejekontrakter for Herremændene, for at de i rette Tid kunde faa Arbejdet udført.

Husmændene skulde være hørige og lydige mod Godsejerne eller deres Stedfortrædere. De skulde i Almindelighed tilsiges til Arbejde paa Herregaardene Aftenen før de skulde møde. Der var dog enkelte Undtagelser, idet der i et Fæstebrev kunde staa, at en Husmand skulde møde straks ved Tilsigelse. I Hø- og Kornhøsten kunde han paa Grund af Vejrforholdene tilsiges til at møde straks. Det samme kunde ogsaa være Tilfældet under andre Forhold. Han kunde derfor aldrig være sikker paa at have nogen Dag i Fred til at arbejde paa sin egen Jordlod.

Arbejdstiden blev fastsat til 10 Timer; men Godsejerne forstod i mange Tilfælde at rokke ved denne Bestemmelse, saa Arbejdet varede fra Solens Opgang til dens Nedgang.

Der stod ikke noget i Forordningen om, at Godsejerne havde Revselsesret overfor Husmændene; men alligevel tiltog Herremanden og hans Ridefoged sig denne Rettighed, og Statsmagten blandede sig ikke i dette Forhold. I det 19. Aarhundredes første Halvdel svang Herremændenes Ridefogeder lige saa kraftigt Hundepisken over Husmændene, som de havde svunget den over Fæstebønderne i det 18. Aarhundrede.

Husmændenes usle Kaar blev først offentligt omtalt i den første Stænderforsamling i Roskilde, da Sognefoged Fr. Jørgensen 2. Decbr. 1835 stillede Forslag om at forbedre Husmændenes Kaar; men det blev afvist. Han stillede det samme Forslag i 1838; men det blev atter afvist. Proprietær Hansen, Kragsbjerggaard ved Odense, rejste 25. Juli 1840 for tredie Gang Husmandssagen i Roskilde Stænderforsamling. Han foreslog, at der skulde nedsættes en Komité. Hans Forslag blev forkastet med 55 Stemmer mod 11.

Efter langvarige Forhandlinger i Stænderforsamlingen i Roskilde blev der 10. Sept. 1846 vedtaget, at Husmændenes Ugedagsarbejde skulde ophæves, og at al Leje af Huse for Fremtiden skulde betales med Penge, Sæd eller Varer.

22. Decbr. 1846 vedtog Stænderforsamlingen i Viborg, at man af jordløse Huse kun skulde have Ret til at betinge sig 26 Ugedage og 6 Ekstradage om Aaret.

Jeg har staaet paa Mindets Høje,
følt dets vemodsdybe Lyst
med en Taare i mit Øje,
med en Jubel i mit Bryst.
Jeg har kastet Dagens Tynge,
jeg har kvittet Byens Støj —
hjælp mig, Lærke, nu at synge
om den danske Kæmpehøj!

Jeppe Aakjær.

Hammelev Sogn

Sognefoged *N. Slemming* fortæller om Bykort, „Sørøvere" og andet fra sit Sogn

Hammelev Sogn er det østligste Sogn paa Jyllands Østkyst og ligger lige saa langt østlig i Kattegat som Asnæs ved Kalundborg, og denne fremskudte Stilling i Havet og dette, at Kysten her er fyldt med Sten- og Kalkgrund, gjorde, at det var meget farligt for Sejladsen her forbi, før Fyr- og Redningsvæsenet kom frem; nu ligger Fornæs Fyr helt ude paa Næsset og blinker advarende til de Søfarende. Der berettes da ogsaa, at der i fordums Dage hyppig var Strandinger med paafølgende Forlis, og dette kostede ofte Menneskeliv, men naar Strandingsgodset drev i Land, var det om at bjerge saa meget som muligt til sig selv, og at de søfarende maa have berettet, at det nærmest var Sørøvere, der boede her paa Kysten, fremgaar af, at de gamle fortæller, at da Tyskerne i 1864 var heroppe og besatte Landet, drog de Sablerne og satte Bajonetter paa Geværet, da de drog ind i Byen her. Hammelev Sogn er et lille Sogn med 420 Indbyggere og strækker sig kun over et Areal af 2356 Tdr. Land, naar undtages Strandkanten, ene god Jord. Der var oprindelig 25 Gaarde og 5-6 Huse med Jord til, de laa alle klumpet sammen inde i Byen, og der kan endnu paavises Bopladserne der, men ca. Halvdelen af Gaardene er nu flyttet ud paa deres Jordlodder, som de før havde meget langt til. Naar man saadan klumpede sig sammen i gamle Dage, var det for bedre at kunne hjælpe hinanden i Ufredstider. At der ogsaa var en Del Fiskere her i Byen er jo efter dennes Beliggenhed en Selvfølge. Gaardene her er paa fra 30 til 50 Tdr. Land, alt god Jord med fra 3-6 Tdr. Hartkorn. Herregaarden Stensmark ligger som en Stødpude ude paa selve Næsset og var i gammel Tid Ryttergods under Hovedgaarden „Katholm", der ligger ca. 5 km syd for Grenaa. Nu er „Stensmark" delvis udstykket, saa der er to gode Husmandskolonier foruden Hovedparcellen paa ca. 400 Tdr. Land. Der er i Hammelev 14 Slægtsgaarde, og at de næsten alle for to Generationer siden var een stor Familie, vil jeg kun nævne, det var muligt ret almindeligt i gammel Tid, da det var Forældrene, der bestemte, hvem der skulde parres sammen.

Med Hensyn til de gamle Bykort, som jeg, da jeg kom hjem og overtog min Fødegaard i 1927, fandt oppe paa Loftet i en Dragkiste i meget medtaget Tilstand, kan oplyses, at de nu opbevares i Landsarkivet i Viborg, da Bymændene her i Erkendelse af, at vi ikke kunde opbevare dem for videre Ødelæggelse, overlod Landsarkivet dem mod at faa Fotokopi af dem.

Min Fader var Sognefoged og ogsaa Oldermand eller Formand for Bylauget, om man vil, og som saadan opbevarede han Bykortet, Bytromme m. m. Oldermandsbestillingen kom senere til at gaa paa Skifte mellem Bymændene. I gammel Tid skiftedes Gaardmændene til at gøre Oldermandsgildet i Gaardenes Overstue, nu foregaar dette i Forsamlingshuset. Dette er en aarligt tilbagevendende Begivenhed og bibeholdes endnu og afholdes hvert Aars 6. Januar. Bymændene kommer da sammen for at drøfte Byens Ve og Vel, leje Gade og Byjord ud og modtage Leje af dette, ligesom man drøfter Byens Bogsamling m. m., og der foretages Valg af Bestyrelse m. m., aflægges Regnskab for Bykassen, og naar saa de mere alvorlige Ting er til Side, giver Bykassen Kaffe med Wienerbrød og bagefter en lille „sort" og saa nu igen Tobak til Piberne, for saa længere ud paa Aftenen at gruppere sig om et Slag Kort, hvem der ønsker dette.

Det var altsaa første Gang, efter at jeg var kommet hjem og havde overtaget min Fødegaard, at jeg var med til saadan et Oldermandsgilde, som det nu benævnes, at der blev talt om, at de gamle Bykort var blevet borte, men jeg oplyste da, at de sikkert var hjemme paa mit Loft, hvilket ogsaa var Tilfældet, og de er for saa vidt meget interessante. Paa det ene er langs Siden optegnet Bymændenes Navne med Angivelse af Hartkorn ud for hver, og paa det andet er oppe i Hjørnet tegnet en Cirkel, hvori staar Hammelev Sogn, Nørre Herred, Kalø Amt, som det den Gang benævntes, og i en Cirkel uden om igen staar: Hammelev Sogn gik sejrrigt ud af den sorte Krig; jeg mener, at det skal forstaas sorte Pest. Der er ogsaa paa Kortet angivet Benævnelser for de forskellige Jorder eller Agre, saasom Kampager, Gry, Mederne o. s. v.; endvidere fandtes der paa det ene Kort med forskellige Farver paa Bygningerne angivet, hvor de hørte under, idet Gaardene var delt i tre Hold, et under „Katholm", et andet under „Benzon" og det tredie under „Mejlgaard"; denne har formentlig en Gang været tabt i Kortspil ved en af Herremændenes Spilleaftener?

I min Barndom havde vi flere Originaler i Byen, gamle Mennesker, der af en eller anden Grund ikke havde fast Arbejde eller rigtig kunde underordne sig almindelige Samfundsforhold; nogle drog rundt som Slibere eller Bissekræmmere. Saaledes mindes jeg „Kresten Ko" og „Hønseben". Kresten kørte rundt med en lille tohjulet Vogn, forspændt med en Gedebuk, der havde et meget stort Horn og et frygtindgydende Skæg, i Vognen havde han sine Varer. Hændte det, at Kresten blev „træt", dels af sin Vandring, men mest af de mange Dramme, han indtog, kunde det ske, at han satte sig op i Vognen, og stor og svær, som han var, vippede han Gedebukken i Vejret, saa den hang og sprællede mellem Stængerne, naturligvis til stor Morskab for os Børn!

„Hønseben" havde ogsaa Vogn, den var forspændt med en stor, rødbroget Hund; naar han kom til Gaarde, stillede han sig i Position midt i Gaarden, løftede det ene Ben og galede som en Hane.

Hunden lettede ogsaa Ben, dog af en anden, mere naturlig Aarsag.

N. Slemming.

Anmrk. Vi har forgæves forsøgt at gengive det omtalte Bykort; desværre har det, efter den tilsendte Fotocopi, været umuligt. Maaske kan vi senere bringe et Billede af det interessante Aktstykke. Red.

Af en gammel Odsherredsbondes Optegnelser:

Landbrug FOR 100 AAR SIDEN

Ved Sophus Jensen

II.

En Dag havde de her i Gaarden værende indkvarterede Soldater været til Skiveskydning. En af dem kunde ikke faa sit Gevær til at gaa af. Da de kom hjem, satte han det ind i Karlekammeret. Da de havde spist til Middag oppe i den før omskrevne Korsstue, bad han min Faders Søster, som kun var 11 Aar gammel, om at hente Bøssen ind til ham, hvilket hun ogsaa gjorde, men da hun kom i Døren op til Stuen, fik hun Lyst til at prøve at klikke med den. Hun kunde ikke løfte den, men da hun var kommen op i Stuen, vendte hun sig om, lagde Bøssepiben paa Tærskelen ind til Inderstuen og klikkede; Skudet gik af, og Kuglen gik i Gulvet lige foran min Farfar, som stod med Ryggen mod Bordet nede i Stuen.

Jeg kunde fortælle adskillige Tildragelseer fra den Tid, men som nu ikke har nogen Betydning.

Engelskmændene anvendte meget barbariske Straffe; f. Eks. naar en af deres Soldatere deserterede og siden blev fanget tilbage, saa hug de en Krog i Hagen paa ham og klyngede ham op. Husmand Jens Hansen i Klinte Huse, som i 1807 var Soldat, fortalte, at han havde set i en Have uden for København, hvor de saaledes var klyngede op.

Efter at Englænderne havde taget den danske Orlogsflaade 1807, blokerede de de danske Havne. De Danske brugte Kanonbaade og mindre Fartøjer til Kapring af Koffardiskibe, som sejlede gennem Store Bælt under engelsk Konvoj (Beskyttelse). Men ikke alene Kronens Skibe benyttedes dertil, private, som vilde kapre paa egen Regning, fik Tilladelse dertil. Dette var dog et dobbelt farligt Foretagende, thi medens Marinens Folk, om de blev fangede, blev behandlede som Krigsfanger, blev de private behandlede som Sørøvere og klynget op ved en Krog i Hagen. Ikke desmindre var der mange gudsforgaaende Kroppe, der gav dem ind paa det. Foruden flere er Robert, som var Formand for et Kaperselskab. Han købte efter Krigen Hesseløen, hvor han siden boede en Del Aar. Han kom tidt herover og lejede min Fader til at køre for sig til Nykøbing. Han fortalte mange af sine Bedrifter, som jeg her skal genfortælle.

„Vi laa en Nat i Læ ved en lille Ø i Bæltet. Der var faldet en Mængde Tøsne om Natten, saa vore Bøsser var blevet saa vaade, saa vi ikke kunde løsne et Skud. Om Morgenen kom en stor engelsk Barkasse, som vi maatte retirere for, men de kom os bestandig nærmere. Da vi saa, at vi ikke kunde undslippe, drejede vi Bredsiden til og raabte: „Hurra! Gutter, nu enten Sejr eller Død". Vi havde forud stillet en Del Lunter i Langremmen paa Baaden og hængt en Del Hovedtøj paa dem, som kunde ses over Rælingen. Da Engelskmændene hørte og saa det, saa troede de, nu har de faaet os saa langt fra Flaaden, saa de kan magte os, hvorfor de vendte om og roede tilbage. De kunde tage os uden at løsne et Skud".

„En anden Gang blev vi ogsaa forfulgt og kunde ikke slippe, uden vi skulde over et Rev, hvor vi absolut maatte gaa til Bunds i Brændingen (han sagde, hvilket Rev det var, men det husker jeg ikke). Jeg satte mig da paa skrævs over Stævnen paa Baaden med en Dunk Olie mellem Knæene; idet vi kom op i Brændingen, slog jeg Dunken i Stykker, saa Olien flød ud over Bølgerne og dæmpede dem, saa vi slap heldigt over Revet, og et Par Minutter efter var Bølgerne lige saa oprørte som forhen, og Englænderne kunde ikke længer forfølge os".

En Juleaften sejlede han over til Øen Hven og tvang Beboerne til at laste hans Baad med Sæd. Han fik Sæden ombord og kom under Sejl, men imidlertid fik Beboerne Bud over til Fastlandet, og Svenskerne kom ud med Baade for at fange ham; men det var meget mørkt. Han havde tjent i Sverige i flere Aar, saa han kunde tale Svensk lige saa godt som Svenskerne; naar de prajede ham, sagde han: „Gaa kon I over til den andre Side, jag skal Fan-i-mig nok hivga dem her"; medens de løb længere frem for at træffe Danskeren, fik han derved et Forspring ad Helsingør til, men en af Svenskernes Baade, „Gedebukken" kaldet, som var en udmærket Sejler, kom ham saa nær, saa de derfra skød en Kugle i hans ene Aksel. Han sagde: „Om Morgenen var jeg i Helsingør Havn, saa blæste jeg dem et Stykke". „Jeg fik senere Lejlighed til at tage „Gedebukken" fra dem. Jeg har tjent lige saa mange Bankosedler med den, som der kan rummes i den. Men jeg har set Eksempler paa, at mange af mine Kammerater er død i Elendighed; man ved ikke, hvordan man selv skal ende", sagde han. Min Fader vidste ikke andet om Kaptajn Roberts Endeligt, end at han blev blind, før han døde.

Kaptajn Robert fortalte: „Jeg laa engang under Møens Klint med min Baad og opdagede en dansk Jagt, der blev jaget af en svensk Kaper, og Jagten kunde ikke slippe for at blive taget. Det kunde jeg ikke taale at se. Jeg havde ladet mit Mandskab gaa op saa nær som 2 Mand. Vi fik Baaden ud, fik sat en Del Lunter op i Langremmen og sat en Hat paa en, en Hue paa en anden, en Sydvest paa den tredie o. s. v. Jeg løb ud mellem Jagten og Kaperen og raabte til Folkene paa Jagten: „I skal blot lade Sejlene staa fulde, saa skal jeg nok klare med Kaperen". Da Svenskeren saa, at mit Mandskab sad saaledes paa Skulk, saa vendte han, og Jagten slap fri. Den svenske Kaper kunde nemt tage baade Jagten og mig".

Endvidere fortalte Kaptajn Robert: „Engang gik jeg tillige med flere Kaperkaptajner oppe paa Møens Klint. Jeg saa en Jagt, der laa langt fra den engelske Konvoj, og som jeg troede at kunne tage, men jeg vilde helst ene have den. Under Paaskud af, at jeg skulde ned paa Naturens Vegne, gik jeg ned til Stranden, tog mit Ur i Munden og svømmede ud til min Baad. Vi kom ud og ganske rigtig tog Jagten, men det var en Dødsejler, som ingen Sted kunde komme. Da Engelskmændene kom efter os, maatte vi gaa fra Borde for selv at undslippe. Min Baad kunde knap bære Klyveren, men Stormklyveren maatte op med, og jeg sejlede, saa Vandet stod 6 Tommer over Rælingen, thi det gjaldt Livet. Imidlertid stod de andre oppe paa Klinten og begrinede mig".

Efter Krigen boede Kaptajnen paa Hesseløen, som han ejede. Han havde kun en Karl og en Dreng paa 16 à 17 Aar hos sig. De havde ingen Kakkelovn, men en Haandkværn, som de malede med for at faa Varme. En Dag tog han en Tur herover, og da han kom til Land, stod Drengen for i Baaden og havde knyttet begge Hænder om Staget paa Baaden, og en stor Fraade stod ud af Munden paa ham. Han havde taget et Par Strømper, som han vilde trukket uden paa de andre, men kun faaet dem halvt paa. Min Fader fortalte, at de havde faaet ham herind og anbragt ham ved Siden af Kakkelovnen, men da Kaptajnen kom, sagde han: „Der kan han ikke være, for saa dør han". Han kom saa ud i en kold Seng i Karlekammeret bag Huggehuset, og de fik hældt lidt lunken Mælk i ham gennem en Tragt. Da det var besørget, tog Kaptajnen til Nykøbing, og min Fader skulde se efter, naar Drengen vaagnede. Han satte sig da i Huggehuset, hvor han havde noget at snitte paa. Da Drengen vaagnede, sagde han: „Hvor er jeg, hvordan er jeg kommen her?" Min Fader gik da ind til ham og forklarede ham Sammenhængen. Da Kaptajnen kom tilbage fra Nykøbing, var Drengen rask og fulgte med til Hesselø. Siden rømte Karlen og Drengen fra Øen, men da Kaptajnen indhentede dem i Helsingør, tog han Baaden fra dem og lod dem løbe.

Engang kom Kaptajnen hertil fra Hesseløen med 36 Harer, som han uddelte til Beboerne i Klint.

Engang kørte min Fader for ham til Nykøbing. Der laa i den Tid et Hus ved Pajesø paa Nykøbing vestre Lyng, hvor der boede en Mand, som hed Hans Vestesen. Han havde sendt 3 af sine Børn, en Tøs paa 11 Aar og 2 mindre, ned til Søen for at hente Vand. Det havde frosset om Natten, saa der var et tyndt Lag Is paa Søen, og Børnene morede sig med at smide Sten ud paa Isen, og som hoppede og slog Hul i Isen for hvert Hop. Da Kaptajnen saa det, sagde han: „Nu skal vi have Plaser af de Børn", men min Fader kunde ikke vide, hvad Plaser han vilde have af dem. Da de kom omtrent hen til dem, raabte han: „Hvad er det, din lange Radask ta'r dig for? Vil du se at skaffe de Sten ind straks". Tøsen gloede paa ham og vidste ikke, om det var Alvor. „Tr-r-r", sagde han, „de skal paa Raadstuen". Tøsen smed Spanden, tog det mindste Barn ved Haanden og løb, og den anden løb foran og raabte: „Kom! kom!" „Kør nu jævnt", sagde han, „at vi ikke skal kyse Livet af dem". Da vi kørte forbi Huset, gik Manden i Forstuen; de hilste paa ham. Da de kom forbi, sagde Kaptajnen: „Manden var da hjemme; det var Under, at han ikke spurgte, hvad vi havde med hans Børn at resedere". „Ja", sagde min Fader, „det var det ogsaa". „Ved du saa, hvad jeg vilde have sagt?" Nej, det vidste min Fader ikke. „Saa vilde jeg have sagt: Jeg saa Børnene gik og vilde vove sig ud paa Isen, som ikke kunde bære. Jeg har altid været for at forebygge Ulykker; saa maaske Manden havde takket mig til".

Da de kom nærmere ind mod Nykøbing, hinte*) de nogle Børn, som gik til Skole. Han trak Pelsen sammen om sig og sagde: „Ja, Børn, I maa nok gaa hjem; jeg er Biskoppen, og jeg skal i Skolen". Børnene vendte straks og gik hjem.

Hermed slutter den gæve Klintebonde Niels Hansen sine Optegnelser. Han var en Mand, som var respekteret af sine Samtidige paa Grund af sin bestemte Opfattelse af Tidens Spørgsmaal.

Dette var det karakteristiske hos de gamle Odsherredsbønder.

Det at høre ham fortælle sine Oplevelser under Treaars Krigen, var en virkelig Berigelse for enhver dansktænkende Tilhører.

Niels Hansen bar paa sig igennem hele sit Liv en stor Sølv 4 Mark Skilling. Den fulgte ham ved Daaben, Konfirmation, Bryllup og som Soldat i 1848-49-50.

Niels Hansens Sønnesøn er nuværende Slagteridirektør i Odder, Niels Nielsen.

Sophus Jensen.

*) Odsherredsk Udtryk for — indhente! Red

SELVFORSYNING
MED LINNEDVARER

Vejen til selvforsyning med linnedvarer: Såsæd - kontraktavl - skætteri - spinderi - blegeri og væveri . . . .

TOMMERUP
HØRVARER

Aktieselskabet
HØRFABRIKEN I TOMMERUP

DANSK ANDELS GØDNINGSFORRETNING

LANDMÆNDENES EGEN
GØDNINGSFORRETNING

Hovedkontor:
Axelborg, København V.

Den Sjællandske Bondestands Sparekasse

Hovedkontor: Vester Voldgade 107
København V.

Slægtsgaardsejere!

Tegn Deres Forsikring
mod Stormskade i

Dansk Forsikringsforening mod Stormskade
Store Torv 5 . Aarhus

Slægtsgaardsejere!

Sikker Dem mod Haglskade
gennem

Hagelskadeforsikringsselskabet af 1910
Store Torv 5 . Aarhus

Fyens Stifts Sparekasse

oprettet 1832

yder lån mod pant
i landejendomme

Creditkassen for Landejendomme i Østifterne

(Landcreditkassen)

Anker Heegaardsgade 4 . København

Laan mod 1. Pr. i Landbrug, Skov- og Havebrug samt Grundforbedringslaan
Kasseobligationer kan noteres paa Navn og kan indskrives